

Nr 855

Av herr Nordgren m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 17, med förslag till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.

Det har varit en omstridd fråga inte bara i Sverige utan även utomlands hur det rättsliga skyddet för fotografisk bild skall ordnas. I fransk och engelsk rätt tillhör fotografering de bildande konsterna. Den har där samma skydd som tillkommer verk av bildkonsten; fotografier faller sålunda under det allmänna konstverksskyddet.

I ett flertal andra länder behandlas skyddet för fotografiska bilder ofta i särskilda lagar. Det har inneburet, att fotografering inte fått samma långvariga och vittgående skydd som tillkommer verk, som faller under det allmänna konstverksskyddet.

Det har även funnits förespråkare för en medelväg mellan dessa ståndpunkter. Man har ansett, att fotografering i gemen borde skyddas genom en särskild lag samtidigt som den konstnärliga och kvalificerade fotografering även skulle erhålla det mera vittgående skydd, som tillkommer litterära och konstnärliga verk.

I förslaget till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, § 10, sägs, att "fotografisk bild icke är föremål för upphovsrätt"; om rätt till sådan bild "gäller vad särskilt är stadgat".

Lagförslaget grundas på en majoritetsuppfattning inom auktorrättskommittén. Kommittén menade, att det teoretiskt mest riktiga vore att ge upphovsrättsligt skydd åt de fotografier, vilka framstår som i rättslig mening konstnärliga alster och att skydda övriga fotografier i särskild ordning. Detta skulle emellertid enligt kommitténs mening medföra vissa gränsdragningsproblem, då det gällde att göra åtskillnad mellan den konstnärliga och kvalificerade fotograferingen å ena sidan och den övriga fotograferingen å den andra. Kommittén medgav visserligen, att liknande svårigheter fanns på andra områden, särskilt då det gällde produkter av konstindustri och konsthantverk. Men kommittén fann likväl, att det vore av särskilt värde, att det genomfördes en enhetlig fotografilagstiftning.

Kommittén har överdrivit svårigheterna. Stockholms rådhusrätt framhöll i sitt remissyttrande, att gränsdragningsproblemen inte kommer att bereda domstolarna större besvär. Andra remissinstanser såsom juridiska fakulteten vid Uppsala universitet och Sveriges advokatsamfund uttalade sig i samma riktning.

De praktiska olägenheter, som kan uppstå, väger emellertid mycket lätt

i jämförelse med den betydelse det har, att lagstiftningen upprätthåller den allmänna regeln om likvärdigt skydd för konstnärligt och kvalificerat skapande i vilken form det än framträder. Den grundläggande rättsregeln, att lika skall behandlas lika, måste upprätthållas.

Professor Gösta Eberstein deltog som sakkunnig i kommittén. Han reserverade sig och betecknade med rätta utslutningen av den konstnärliga och kvalificerade (bl. a. vetenskapliga och tekniska bilder) fotograferingen från upphovsrätt som ett steg bakåt, då den fotografiska bilden enligt hans mening i gällande rätt inte blott kan erhålla rättsligt skydd genom den s. k. fotografilagen utan även genom vår lag om rätt till verk av bildande konst (SOU 1956: 25 sid. 498—502). Han föreslog, att § 10 skulle få den lydelse, som yrkas i denna motion.

Departementschefen förklarade, att han knappast var beredd att enbart under hänvisning till den argumentering, som kommittémajoriteten framfört, förorda dess linje. Då det enligt departementschefens mening var ett betydelsefullt intresse att det uppnåddes nordisk rättslikhet, tillstyrkte han likväl förslaget. Därefter har emellertid norska stortinget antagit en lag om rätt till fotografi som framför allt i fråga om skyddstiden för fotografisk bild högst väsentligt avviker från det svenska lagförslaget. Någon fullständig nordisk rättslikhet kommer, därest det svenska lagförslaget genomföres, icke att uppnås. Det kan även ifrågasättas om det är någon avgörande fråga att nordisk rättslikhet uppstår på detta område. Det kan knappast påvisas, att det vore någon förlust ur nordisk synpunkt, om den svenska lagen utformades så, att den konstnärliga och kvalificerade fotograferingen jämväl erhöi upphovsrätt på samma sätt som alster av bildkonst. Detta skulle i stället medföra den fördelen, att det första steget togs för att närma de nordiska länderna till den uppfattning, som är rådande i en rad andra europeiska länder som England, Frankrike och Tyskland. Att uppnå större internationell rättslikhet är av ojämförligt större värde än att få nordisk överensstämmelse i lagstiftningen på detta område.

Om inte ett särskilt undantag görs i lagförslaget om upphovsrätt föreligger inte något hinder för att den konstnärliga och kvalificerade fotograferingen skulle falla inom denna lag. I motiven sägs, att förutsättningen för att en produkt skall åtnjuta skydd är, att den skall utgöra resultat av en "skapande verksamhet samt bära prägelse av en viss självständighet och originalitet". Det uttalas särskilt, att verk av beskrivande art faller under lagen. Uteslutningen av fotograferingen innebär inte blott, att fotografiska bilder av konstnärlig kvalitet faller utanför lagen om upphovsrätt utan även bildmaterial av beskrivande art, exempelvis de vetenskapliga och tekniska fotografierna. Det är orimligt att dessa bilder skall erhålla sämre skydd än en karta, som i regel har en fotografisk bild som underlag, eller "i plastisk form utfört verk av beskrivande natur" (ULF § 1). Man kan

exempelvis komma till det ytterst otillfredsställande resultatet, att en vetenskaplig fotografisk bild får ett kortvarigare och mindre vittgående skydd än den skriftliga kommentar, som illustrerar bilden.

Lagförslaget innebär även i en rad andra hänseenden, att den konstnärliga och kvalificerade fotograferingen missgynnas. En genomgång av några väsentliga bestämmelser i förslaget till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, här nedan kallat upphovsrättslagförslaget (ULF), och förslag till lag om rätt till fotografisk bild, här nedan benämnd fotografi-lagförslaget (FLF), visar detta.

1. Inskränkningen i fotografens ensamrätt till sin produkt har gjorts betydligt större än för andra upphovsmän. I ULF heter det, att "av offentliggjort verk må enstaka exemplar framställas för enskilt bruk" (ULF § 11). I FLF finns en likartad bestämmelse, men beträffande fotografisk bild gäller detta oavsett om den är offentliggjord eller inte (FLF § 5). Det kan inträffa, att fotografen lånar ut en icke offentliggjord bild. Om låntagaren för enskilt bruk låter göra en kopia av en sådan bild, kan detta enligt FLF inte beivras.

2. Det förekommer också att en person hos en fotograf beställer en bild och därefter hos en annan fotograf låter ta kopior av den för ett lägre pris. Upphovsrättsförslaget bygger på den principen, att det inte skall vara möjligt att för eget bruk låta annan framställa ett bruksföremål eller efterbilda annat konstverk (ULF § 11). Auktorrättskommittén medgav, att detta gick för sig beträffande fotografisk bild enligt FLF.

3. Enligt ULF får i anslutning till texten konstverk till bruk för undervisning återges, dock endast om fem år förflutit efter det år, då verket offentliggjordes (ULF § 16). Motsvarande bestämmelse finns i FLF, men här kan återgivningen ske utan någon som helst karenstid (FLF § 7).

4. I ULF finns allmänna bestämmelser om överlåtelse av auktorsrätten. Av särskild betydelse är ULF § 29 om jämkning av obilliga avtal. Någon sådan bestämmelse finns inte i FLF.

5. För fotografen finns inga bestämmelser om förlagsrätt i FLF. För andra upphovsmän finns en rad bestämmelser, som har stor betydelse. Av särskilt intresse är, att en förläggare har rätt att utge en upplaga, vilken inte får överstiga av litterärt verk 2 000, av musikaliskt verk 1 000 och av konstverk 200 exemplar (ULF § 32). Detta betyder, att fotografen inte kan få högre betalning, om bilden kommer till flitigare användning än vad som från början kunde förutses. Följden kan också bli den, att en författare vid ytterligare upplagor får ökad ersättning, medan fotografen, som levererat bildmaterialet till en bok, kan bli utan sådan ersättning.

6. För upphovsrätt finns föreskrifter om viss utmätningsfrihet (ULF § 42). Sådana bestämmelser saknas för rätt till fotografisk bild.

7. Enligt ULF skulle skyddstiden för upphovsmannen bli 50 år efter upp-

hovsmannens dödsår eller i vissa fall från offentliggörandet (ULF §§ 43—44), men för en fotograf 25 år från det bilden *framställdes* (FLF § 15). Det kan synas som om skyddstiden för fotografen har ökat från nu gällande 15 år. Men det bör då framhållas, att i gällande rätt är utgångspunkten för skyddet den tidpunkt, då bilden *utgavs*. Detta kan betyda, att skyddstiden enligt fotografilagförslaget kan bli kortare än vad nuvarande lag stadgar. Hela denna fråga om skyddstidens längd har stor ekonomisk betydelse för upphovsmannen, både som inkomstkälla under hans livstid och för hans efterlevande.

I riksdagen har tidigare väckts två motioner i anslutning till fotografi- lagförslaget (nr I: 508 och II: 631). Skyddet för fotografiska bilder skulle, om motionen bifölles, bli avsevärt bättre, men den konstnärliga och kvalificerade fotograferingen skulle trots detta inte få likvärdig ställning med auktorsverk enligt upphovsrättsförslaget. Riktigast synes vara att behandla den konstnärliga och kvalificerade fotograferingen på samma sätt som andra auktorsverk och ge den det förbättrade skydd, som upphovsrättsförslaget skulle medföra.

På grund av ovan anförda skäl får vi föreslå,

att riksdagen ville besluta om följande lydelse av § 10 i förslaget till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk: "Har ett verk registrerats som mönster eller modell eller åtnjuter det skydd som fotografisk bild, må utan hinder därav upphovsrätt till verket göras gällande."

Stockholm den 18 oktober 1960

Hans Nordgren

Stellan Arvidson

Elisabet Sjövall

Nils Stenberg
